

วารสารปรัชญาปริทรรศน์

JOURNAL OF PHILOSOPHICAL VISION

ISSN: 1513-6620 (Print) × ISSN: 2773-9643 (Online)

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/index>

Research Article

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท Human Resource Development Based on Theravada Buddhist Philosophy

พัชรินทร์ จันทร์กล้า¹, พระสุทธิสารเมธี²

Patcharin Chankium¹, Phrasutthisanmethi²

ARTICLE INFO

Name of Autor:

1. พัชรินทร์ จันทร์กล้า

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏ

ราชวิทยาลัย

Patcharin Chankium

Graduate School, Mahamakut Buddhist
University, Thailand

Email: patcharinchanklum20@gmail.com

2. พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.,

คณบดี, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย

มหามกุฏราชวิทยาลัย

Asst. Prof. Dr. Phrasutthisanmethi,

Dean of Graduate School, Mahamakut
Buddhist University, Thailand

Email: chaiyan.sueb@mbu.ac.th

คำสำคัญ:

การพัฒนา; ทรัพยากรมนุษย์; พุทธปรัชญา

เถรวาท

Keywords:

Development; Human resources;
Theravada Buddhist Philosophy

Article history:

Received: 24/01/2023

Revised: 04/04/2023

Accepted: 10/06/2023

Available online: 10/06/2023

How to cite:

Patcharin Chankium. (2023). Human
Resource Development Based on
Theravada Buddhist Philosophy. *Journal
of Philosophical Vision* 28 (1), 79-95.

ABSTRACT

The objectives of this research article are: 1) to study the development of human resources, 2) to study the Theravada Buddhist Philosophy in Human Resource Development, and 3) to analyze the development of human resources based on Theravada Buddhist philosophy. The data of this qualitative research were collected from documents.

The results of the study were as follows: Human resource development should come together under 3 areas; developing oneself to be potential, ready, and knowledgeable for work, developing people to be ready and able to perform tasks according to the specified goals with happiness and satisfaction, and developing work that is a consequence of personal development and human development in the organization. This will lead to the achievement of development in all three areas simultaneously. Theravada Buddhist philosophy for human resource development in self-improvement is the Five Precepts and the Five Virtues, the four principles of Bhavana for human development, and Iddhipada for work development. All these Buddhist principles are suitable for human resources development because they have clear steps in human life development.

Human resources development can be complete in both physical and mental development at the same time. Self-development can be effective with having morals first, and then the achievement of person development and work development will come along. The application of Buddhist philosophy in Human resource development is necessary because human resources are significant factors of organizations.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 3) เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาตำราและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้วยวิธีศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเอกสารโดยรวบรวมข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น ควรพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือการพัฒนาตนให้เป็นคนที่มีศักยภาพ มีความพร้อม มีความรู้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนา สมรรถนะอันจะนำไปสู่การพัฒนาคนในองค์กร การพัฒนาคนให้มีความพร้อมมีความสามารถในปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายที่กำหนด มีความสุขในการทำงาน การพัฒนางานเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาตน และ พัฒนาคนในองค์กร ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์จากการพัฒนาทั้ง 3 ด้านไปพร้อมกัน หลักพุทธปรัชญาเถรวาทสำหรับนำมาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหลักธรรมที่มุ่งพัฒนาตน ได้แก่เบญจศีล-เบญจธรรม หลักธรรมที่นำมาพัฒนาคนได้แก่ภavana 4 และหลักธรรมที่นำมาพัฒนางานได้แก่ อิทธิบาท 4 หลักธรรมทั้ง 3 นี้ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาชีวิตของมนุษย์ที่เป็นขั้นเป็นตอนอย่างชัดเจน และมีความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ มีศักยภาพพร้อมในการปฏิบัติงาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะสมบูรณ์ได้ต้องพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจไปพร้อม ๆ กัน เพราะว่าการที่จะพัฒนาตนให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นบุคคลจะต้องมีศีลธรรมก่อนด้วยการทำตนให้เป็นคนดี จึงจะนำไปสู่การพัฒนาคนอื่นได้ เมื่อบุคคลในองค์กรได้รับการพัฒนาให้เป็นไปตามเป้าหมาย ก็จะทำให้เกิดการพัฒนางานให้ประสบความสำเร็จด้วยการใช้หลักพุทธปรัชญามาสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพให้มีประสิทธิภาพเพราะ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญขององค์กรทุกองค์กร

1. บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่มีค่าของสังคมและประเทศชาติ ประเทศใดที่มีทรัพยากรมนุษย์ ที่มีศักยภาพสูงและสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์แล้ว ประเทศนั้นก็เจริญก้าวหน้า มีความมั่งคั่งและมั่นคงทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม แต่ถ้าหากประเทศใดขาดทรัพยากร มนุษย์ที่มีคุณค่าหรือไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ ประเทศก็พัฒนาไปได้อย่าง ความเจริญหรือความล้าหลังของประเทศจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ เพราะทรัพยากร มนุษย์เป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการพัฒนา ปัจจัยอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคมก็มาจากทรัพยากรมนุษย์ทั้งสิ้น ประเทศต่าง ๆ จึงมุ่งหวังที่จะมีทรัพยากร มนุษย์ที่มีประสิทธิภาพและมีระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดีและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ

ในภาพขององค์กรนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานของบุคลากรในองค์กร เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าภายในองค์กร และเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ และมีวิสัยทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองตัวชี้วัดและ

เป้าหมายในการทำงานขององค์กรนั้น ๆ ในขณะเดียวกันยังเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อให้บุคลากรสามารถที่จะก้าวไปสู่ระดับงานที่สูงขึ้นรวมทั้งยังสามารถแข่งขันกับเวทีโลกในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างเท่าเทียม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยบูรณาการนำหลักธรรมตามพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อให้สอดคล้องกับศาสตร์แห่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สมัยใหม่

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนานั้นเกิดขึ้นตลอดเวลา นับตั้งแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรสัมโพธิญาณ จนกระทั่งตัดสินพระทัยที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ปรากฏแก่ชาวโลก พระองค์ทรงจัดตั้งองค์กรสงฆ์ขึ้นภายหลังจากการบรรลุธรรมของเหล่าปัญจวัคคีย์ ซึ่งนับว่าเป็นองค์กรที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ปัจจุบันองค์กรสงฆ์ดำรงอยู่เรื่อยมาและมีหลักประพฤติปฏิบัติที่ไม่เคยเสื่อมคลายแสดงให้เห็นถึงศักยภาพขององค์กรและหลักในการประพฤติปฏิบัติที่มั่นคงจนสามารถยึดเหนี่ยวให้องค์กรสงฆ์ยังยืนอยู่ได้อย่างงดงามน่าศรัทธาเลื่อมใสมาตลอดจนถึงทุกวันนี้ แม้ว่าจะผ่านมานานนับพันปีโดนมรสุมทางการเมือง สังคม และถูกบีบบังคับด้วยวิธีการต่าง ๆ จนสูญเสียด้านที่มั่นคงอันเป็นแดนเกิดขององค์กรทางพระพุทธศาสนา แต่ก็สามารถเจริญงอกงามในหลาย ๆ ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเจตจำนงของการจัดตั้งองค์กรสงฆ์นั้นเพื่อให้องค์กร

ดังกล่าวทำหน้าที่พัฒนาจิตใจมนุษย์ในสังคมโลกให้พ้นจากความทุกข์ ในขณะเดียวกันก็พัฒนาบุคลากรภายในองค์กรสงฆ์ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้ที่มีศักยภาพพร้อมจะทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาและพร้อมที่จะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณต่อไปการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ซึ่งองค์ประกอบของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นได้แก่ การให้การศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา เป็นต้น จากการค้นคว้าของผู้วิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีหลักการ ทฤษฎี มากมาย ซึ่งจะได้กล่าวถึงในบทถัดไป อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่า ไม่ว่าจะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีทฤษฎีและแนวคิดมากมายแค่ไหนก็ตามการพัฒนานั้นก็ยังไม่สมบูรณ์ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการควบคู่ไปกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นจะสามารถทำให้ องค์กรนั้นจะเกิดประโยชน์สูงสุดและประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน คนในองค์กรก็จะทำงานอย่างมีความสุขและสุดท้ายองค์กรเองก็จะบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ สำหรับในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธปรัชญา เพื่อบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันเป็นศาสตร์สมัยใหม่ให้องค์กรหรือหน่วยงานที่ประสงค์ความสำเร็จก้าวหน้าประสบความสำเร็จสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถาวร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเอกสาร คือ การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นมา ความสำคัญและคุณค่าของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท จากพระไตรปิฎก

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ การวิเคราะห์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ดังนี้

4.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) จากแหล่งข้อมูลหลัก คือ จากพระไตรปิฎก อรรถกถาและฎีกา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ ตำราทางวิชาการ บทความทางวิชาการและพระไตรปิฎก หนังสือพุทธศาสนาเถรวาท และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์เป็นหลัก ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดของนักวิชาการ นักปรัชญา และหลักทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4.2 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลในชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ตำรา หนังสือ งานวิจัย วารสาร บทความ งานเขียนออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นต้น จากห้องสมุดต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล และแหล่งข้อมูลออนไลน์

4.3 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาจัดประเภท วิเคราะห์ และตีความเพื่อสร้างกรอบแนวคิด โครงสร้างงานวิจัย ขอคำปรึกษาและคำแนะนำจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้มุ่งเน้นให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนามนุษย์ในปัจจุบัน

5. หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนามนุษย์

พุทธปรัชญาเถรวาทนั้นถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองได้ นักปราชญ์ร่วมสมัยในทางพุทธศาสนากล่าวว่า “มนุษย์มีธรรมชาติพิเศษ คือ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ (พัฒนาได้) และต้องฝึก” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนจุฬารัตนธรรม, 2544), หน้า 43-45.)

ในทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาท คุณสมบัติหรือความสามารถทุกอย่างที่มนุษย์มีล้วนเป็นผลมาจากการฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งสิ้น ถ้ามนุษย์ต้องการให้มีคุณสมบัติใด ๆ ในตนเอง มนุษย์สามารถฝึกฝนพัฒนาได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางเอาไว้ ซึ่งกล่าวถึงแนวคิดในพระพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา หรือสามารถกล่าวได้ว่าศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาคือมนุษย์ เพราะมนุษย์มี

คุณสมบัติที่สามารถพัฒนาและฝึกฝนได้เพื่อเติมเต็มความเต็มประสิทธิภาพของตนเอง คุณสมบัติเหล่านี้ประกอบด้วยคุณสมบัติทางกาย ทางจิต ทางศีล และทางปัญญา ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาตนเอง เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ และทำให้เกิดการพัฒนาในแง่ความเป็นมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังเน้นให้มนุษย์มีการพัฒนาตนเองในแง่ของทรัพยากรมนุษย์โดยใช้หลักธรรมเป็นแนวทางแก้ไข เพื่อให้มนุษย์ไม่มีความประมาท ไม่มัวเมาในชีวิต และสามารถใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพได้อย่างมีความสุข โดยหลักธรรมเหล่านี้ได้รับการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง เพื่อช่วยให้มนุษย์มีการพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านของชีวิตและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยไม่เบียดเบียนกันในพุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องของการสร้างคุณธรรม หรือการพัฒนาศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ในด้านต่างๆ ต่อไปนี้คือตัวอย่างทรรศนะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเอง เช่น

- การสร้างคุณธรรม: พุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงความสำคัญของการสร้างคุณธรรมและพัฒนาจิตใจ เพื่อให้มีความสุขและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้น การปฏิบัติธรรมและการฝึกสมาธิเป็นวิธีหนึ่ง ที่ช่วยให้เราสามารถสร้างคุณธรรมและพัฒนาจิตใจได้
- พัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ: พุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพของเราในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาศักยภาพทางจิตใจ เช่น การฝึกสมาธิ การพัฒนาศักยภาพทางกาย เช่น การฝึกโยคะ การพัฒนาศักยภาพทางปัญญา เช่น การเรียนรู้และฝึกฝนทักษะต่างๆ
- การเข้าใจและประยุกต์ใช้หลักธรรม: พุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงความสำคัญของการเข้าใจ เนื่องจากการเข้าใจเป็นตัวกลางในการพัฒนาตนเอง และสู่สมบรูณ์แห่งการเข้าถึงประสบการณ์ที่แท้จริง การเข้าใจในภาคธรรมชาติและความจริงเป็นเรื่องที่สำคัญในการพัฒนาตนเอง โดยการเข้าใจที่ถูกต้องจะช่วยให้เราได้เห็นถึงสิ่งที่เป็นจริงและไม่จริงในชีวิตของเรา จะช่วยให้เรารู้จักตนเองได้มากขึ้น และเข้าใจถึงความสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้การเข้าใจยังเป็นตัวกลางในการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน โดยการเข้าใจและประยุกต์ใช้หลักธรรมจะช่วยให้เรามีการพัฒนาตนเองและชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการใช้ชีวิตให้มีความสุขและพอเพียงในทุกๆ ด้าน ดังนั้น การเข้าใจเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นต้องมีในการพัฒนาตนเอง และการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างชีวิตที่มีคุณภาพและมีความสุขในทุกๆ ด้าน

เบญจศีลและเบญจธรรม

เบญจศีล

หลักเบญจศีล ในปรัชญาพุทธศาสนาที่ปรากฏมีหลายแห่งในพระไตรปิฎก เช่นใน พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค พระพุทธเจ้าตรัสถึงเบญจศีลว่า เป็นธรรมของสตรีผู้ครองเรือน มีใจความว่า

“คูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการ เป็นผู้สามารถอยู่ครองเรือน ธรรม 5 ประการเป็นไฉน คือ มาตุคามเป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ 1 จากการลักทรัพย์ 1 จากการประพฤติผิดในกาม 1

จากการพูดเท็จ 1 จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการนี้แล เป็นผู้สามารถอยู่ครองเรือน” (ส.สพ.18/469/264.)

ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระพุทธเจ้าตรัสแสดงเบญจศีลว่า เป็นหลัก ปฏิบัติเรียกว่า ลิกขาบท ความว่า ลิกขาบท 5 อย่าง คือ

ปาณาติบาตา เวรมณี	(เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์)
อทินนาทานา เวรมณี	(เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์)
กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี	(เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤตินอกใจ)
มุสาวาทา เวรมณี	(เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ)

สุราเมรัยมีชขพมาทภูฐานา เวรมณี (เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท)” (ที.ปา.11/286/196.)

ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต พระพุทธเจ้าตรัสถึงเบญจศีลว่า เป็นคุณธรรมซึ่งเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บังเกิดในสวรรค์ ความว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ ธรรม 5 ประการเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต 1 เป็นผู้งดเว้นจากอทินนาทาน 1 เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร 1 เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท 1 เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์” อภ.ปญจก.22/145/154.

เบญจศีลนี้ถือเป็นบรรทัดฐานสำคัญของการเข้าถึงธรรม เข้าถึงศีลในระดับสูงต่อไปผู้ประสงค์จะเข้าถึงความสงบ สบาย สว่างไสว เบาว่าง จนถึงความหลุดพ้น คือพระนิพพานได้จะต้องเริ่มจากศีลพื้นฐานคือเบญจศีลนี้ก่อน เบญจศีลจึงเปรียบเหมือนบันไดขั้นแรก ซึ่งผู้จะขึ้นสู่ที่สูงจะต้องเหยียบย่างก้าวข้ามไปก่อน (สำลี รักสุทธี, ศีลสุตยอภินิหารของศาสนาพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : ธนธัชการพิมพ์, 2543), หน้า 45-46.)

6. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้กลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่มีคุณค่าต่อความสำเร็จขององค์กรในยุคของการแข่งขัน จำเป็นที่องค์กรจะต้องมีนโยบายและแผนการที่ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาและด้านการฝึกอบรมจึงทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้นนักวิชาการได้กล่าวถึงแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1) แนวคิดแบบดั้งเดิม เป็นแนวคิดที่มีมาแต่เดิมว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้เกิดขึ้นค่อนข้างชัดเจนในช่วงที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในระยะปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 การปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้มีการนำเอาเครื่องจักรเข้ามาใช้ในการอุตสาหกรรมเครื่องจักรกลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนายจ้าง ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นลักษณะการจัดการมนุษย์ในองค์กรที่เน้นอำนาจนิยม โดยที่ผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ การปลุกฝังค่านิยมในการทุ่มเท อุทิศตน เสียสละทุกสิ่งทุกอย่าง แม้กระทั่งชีวิตจิตวิญญาณของตนเอง เพื่อรับใช้องค์กร ไม่ให้ความสำคัญของศักดิ์ศรีของความเป็นคน คน

เปรียบเสมือนเพียงส่วนประกอบของเครื่องจักร เป็นการบริหารที่เน้นให้ความสำคัญแก่เครื่องจักร ค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาเครื่องจักรมักจะสูงกว่าค่าใช้จ่ายในการจ้างคน ผู้บริหารใช้อำนาจควบคุมผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดผลผลิตตามที่ผู้บริหารต้องการ ซึ่งเหตุการณ์บริหารแบบนี้ใช้ในระยะเวลาที่สังคมเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ระยะเวลาผู้บริหารสามารถประสบผลตามที่ต้องการเพราะคนงานในสังคมอุตสาหกรรมช่วงแรก ๆ นั้นมีฐานะยากจนอดอยากมาก ต้องนำเอาแรงงานของตนออกขายเพื่อแลกกับอาหาร ที่อยู่ ยารักษาโรค เสื้อผ้า ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของผู้ใช้แรงงานและครอบครัว

2) แนวคิดแบบใหม่ เป็นแนวคิดที่มีลักษณะตรงข้ามกับแนวคิดแรก คือ เป็นการประสานแนวความคิดของการจัดการตามแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) และการจัดการตามแนวมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach) เข้าด้วยกันโดยคัดเลือกเฉพาะแนวคิดที่มีประโยชน์ต่อการจัดการมนุษย์ในองค์กร การจัดการตามแบบทฤษฎีแผนใหม่เกิดขึ้นเพราะมนุษย์ต้องการความเหมาะสมพอดี ถ้าเราพิจารณาเฉพาะการจัดการแบบวิทยาศาสตร์จะเห็นได้ว่าเป็นแบบแผน (Formal Organization) เกินไป เช่นเดียวกับการจัดการตามแนวมนุษยสัมพันธ์ก็เป็นแบบกันเอง (Informal Organization) เกินไป การนำแนวคิดจากการจัดการทั้ง 2 รูปแบบนั้นมาผสมผสานกันพร้อมทั้งแต่งเติมสิ่งที่ขาดให้สมบูรณ์ ทำให้แนวความคิดของการจัดการตามทฤษฎีแผนใหม่มีการให้ความสำคัญในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ทำงานตามลักษณะความสามารถเฉพาะ (Specialization) เป็นผลให้เกิดการสรรหาบุคคลที่มีความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งงาน การจัดระบบแยกตำแหน่งความรู้ความสามารถ (Position Classification) การจัดอบรม (Training) มีการจัดการอบรมให้ความรู้แก่ผู้ใช้แรงงานเพื่อปรับความรู้ความสามารถของเขาเหล่านั้นให้ทันต่อเทคโนโลยีใหม่และการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในเรื่องการจัดสวัสดิการ

ความคิดพื้นฐานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนามี 4 อย่างคือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2550.)

1) พระพุทธศาสนาถือว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาตินั้น เมื่อธรรมชาติเป็นระบบความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย มนุษย์ซึ่งเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งด้วย ก็จึงเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยที่เป็นองค์รวมอันนี้ การที่สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัยนี้ เราเรียกว่าความเป็นไปตามกระบวนการของเหตุปัจจัย โลกทั้งโลก จักรวาลทั้งจักรวาล เป็นระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยทั้งสิ้น เมื่อมนุษย์มาเป็นพวกหนึ่งหรือประเภทหนึ่งอยู่ในระบบนี้ มันก็อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนี้ด้วย จะเรียกว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือไม่เป็น ก็เป็นไปโดยอัตโนมัติเท่านั้น

2) ในเมื่อมนุษย์อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ชีวิตและการกระทำของมนุษย์ ก็ย่อมเป็นไปตามระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนั้น เพราะฉะนั้น มนุษย์ทำอะไรขึ้นมา ก็มีผลในระบบเหตุปัจจัยนี้ กระทบต่อสิ่งภายนอกบ้าง กระทบตัวเองบ้าง และในทำนองเดียวกัน สิ่งที่เกิดขึ้นภายนอก ก็มีผลกระทบต่อตัวมนุษย์ด้วย คือทั้งในมุขกิริยาและปฏิกิริยา ตัวเองทำไปก็กระทบสิ่งอื่น สิ่งอื่นเป็นอย่างไรก็มากกระทบตัวเอง ข้อสำคัญคือมองไปให้ครบตลอดทั่วระบบความสัมพันธ์นี้ ว่าชีวิตและกิจกรรมการกระทำของตนเอง ทั้งเป็นไปตามระบบเหตุปัจจัยแล้วทำให้เกิดผลตามระบบเหตุปัจจัยนั้นด้วย

3) มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก ทางพระเรียกว่าเป็นทัมมะ คือเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ ข้อนี้อธิบายเป็นความคิดรากฐานที่สำคัญที่สุด การเกิดระบบจริยธรรมในพระพุทธศาสนาขึ้นมา ก็เพราะถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก หลักนี้เป็นแกนสำคัญของจริยธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้จริยธรรมมีความหมายเท่ากับการศึกษา และเพราะเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ จริยธรรมจึงเป็นระบบที่มีความประสานกลมกลืน เช่นทำให้จริยธรรมกับความสุข เป็นสภาพที่พัฒนาไปด้วยกันได้หรือเป็นจริยธรรมแห่งความสุข หลักการนี้ถือว่าความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การฝึกฝนพัฒนา ถ้าไม่พัฒนาแล้วมนุษย์ไม่ประเสริฐ และมนุษย์นั้นเมื่อพัฒนาแล้วสามารถเข้าถึงอิสรภาพและความสุขได้จริง อันนี้เป็นข้อยืนยันของพระพุทธศาสนาว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้จนประเสริฐสุดเข้าถึงอิสรภาพและความสุขได้จริง

4) ความสามารถของมนุษย์ที่พัฒนาแล้วอย่างหนึ่ง คือการทำให้ความแตกต่าง กลายเป็นความประสานเสริมเต็มเต็มกลมกลืนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสมบูรณ์และดุลยภาพ เมื่อมนุษย์ยังไม่พัฒนา ทำให้เกิดความแตกต่างเป็นขัดแย้ง หรือเกิดความสับสนแล้วความแตกต่างก็กลายเป็นความขัดแย้ง ศักยภาพของการพัฒนาคือ การทำให้คนสามารถทำให้ความขัดแย้งมีความหมายเป็นความประสานเสริม การพัฒนามนุษย์อย่างนี้จะต้องมาประยุกต์เข้ากับการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมทั้งหมด

เครื่องวัดการพัฒนาของมนุษย์ที่แท้จริง คือการที่ความสามารถยิ่งขึ้น ๆ ในการทำให้ความเป็นอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายเกื้อกูลเอื้อประโยชน์แก่กันมากขึ้นเบียดเบียนกันน้อยลง และทำให้โลกอุดมสมบูรณ์งดงามเหมาะแก่การอยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์, การศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนให้สูงสุด, (พิมพ์ครั้งที่ 4), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สวดยจำกัด, 2550), หน้า 151.

หลักธรรมที่นำมาใช้พัฒนาตนเองได้แก่เบญจศีลเบญจธรรม หลักธรรมที่นำมาพัฒนาคนได้แก่ภาวนา 4 และหลักธรรมที่นำมาพัฒนางานได้แก่ อิทธิบาท 4

7. การพัฒนาตนตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ในการพัฒนาตนเองนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยหลักธรรมในทางพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่องของการที่ตนเองนั้นจะต้องมีเบญจศีล (ศีลทั้ง 5 ข้อ) เบญจศีล ซึ่งถือเป็น การพัฒนาและฝึกฝนตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งการพัฒนาตนเองนั้นสำคัญอย่างยิ่งเพราะบุคคลต้องพัฒนาตนเองจนเป็นต้นแบบก่อนจึงจะสามารถไปพัฒนาที่งานหรือผู้อื่นหรือแม้แต่ผู้ได้บังคับบัญชาของตนเองได้ ในการพัฒนาตนเองนั้นหลักง่าย ๆ ของพุทธศาสนิกชนควรยึดหลักเบญจศีล ได้แก่ ยึดมั่นในศีล 5 กล่าวคือ การรักษาศีลข้อ 1) คือการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ทั้งด้วยตนเองและใช้ให้ผู้อื่นฆ่าแทนตน เป็นการให้ชีวิตแก่สัตว์ทั้งปวงและน้อมนำให้เรากเกิดความเมตตาต่อผู้อื่น เมื่อเรากเกิดความเมตตาต่อผู้อื่นแล้วก็จะไม่ทำร้ายผู้อื่นก็ทำให้สังคมในการทำงานสงบสุข (Thepa, et al, 2022) เป็นการพัฒนากายของเราให้บริสุทธิ์ การรักษาศีลข้อ 2) คืองดเว้นจากการถือเอาของที่เขาเจ้าของเขา มิได้ให้ เป็นการให้ความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น ถือเป็นการพัฒนากายในด้านที่มนุษย์รู้จักเคารพความเป็นเจ้าของของผู้อื่น ไม่ลักขโมยหรือนำสิ่งของ ๆ ผู้อื่นมาเป็นของตน ในข้อนี้เป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นให้เกิดความสงบสุข ในการทำงานถ้าเราแอบนำผลงานของผู้อื่นไปเป็นผลงานของตนเองก็ไม่ถูกต้องและเกิดข้อขัดแย้งในการทำงานได้ การรักษาศีลข้อ 3) คือการงดเว้นจากการประพฤตินิโคตติในบุตร ภรรยา สามียของผู้อื่น เป็น

การให้ความบริสุทธิ์แก่บุตร ภรรยา สามีของผู้อื่น มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ การที่คนเรามาความเชื่อสัตย์ในคุ้มครองตนเองนั้นถือว่าการพัฒนาตนเองให้มีความอดทน ยั้งใจ ไม่ผิดประเวณี ก็จะทำให้ครอบครัวมีความสุข สังคมไม่วุ่นวาย การรักษาศีลข้อ 4) คือการงดเว้นจากการพูดเท็จ เป็นการให้ความจริงแก่ผู้อื่น หากบุคคลใดก็ตามกล่าวเท็จอยู่เสมอ คำเหล่านั้นย่อมขาดความน่าเชื่อถือ และมีปัญหาในการทำงาน การรักษาศีลข้อ 5) คือการงดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย และสิ่งเสพติดอันเป็นโทษทุกชนิดเป็นการให้ความปลอดภัยแก่ทุกสิ่ง คือให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตสัตว์ ให้ความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น ให้ความบริสุทธิ์แก่บุตร ภรรยา สามีของผู้อื่น ให้ความจริงแก่ผู้อื่น ทั้งนี้เพราะผู้ที่มิมีเมมาเพราะสุราเป็นต้น ย่อมขาดสติ สามารถทำความชั่วได้ถึงที่สุด คือฆ่าแม่ฆ่าพ่อก็ได้ เพราะฉะนั้นการงดเว้นจากการเสพสิ่งเสพติด มีโทษเหล่านี้จึงเป็นการให้ความปลอดภัยแก่ทุกสิ่ง และหากถ้าคนเรามาการดื่มสุรานอกจากโทษที่กล่าวมาแล้ว การดื่มสุราก็จะทำให้ร่างกายทรุดโทรม สติปัญญาพัฒนาช้าและมีผลต่อสุขภาพกายของบุคคลที่ดื่มโดยตรง

เบญจธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มี 5 ประการ ได้แก่

- 1) เมตตากรุณา คือ บุคคลใดที่มีเมตตาต่อผู้อื่นไม่ฆ่า หรือเบียดเบียนสัตว์ ด้วยรู้ว่าทุกชีวิตย่อมมี ความรักตัวกลัวตายเช่นเดียวกับเรา ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 1
- 2) สัมมาอาชีวะ คือ ประกอบอาชีพที่สุจริต มีรายได้ รู้จักใช้จ่าย และที่สำคัญรู้จักคำว่าพอดี และมีหิริโอตตปปะ คือ ความละอาย และเกรงกลัวต่อผลของบาป จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 2
- 3) ความสำรวมอินทรีย์ คือ ระมัดระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำให้ ความใคร่ในกามคุณ คือ การติดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ลดน้อยลง เมื่อความสำรวมเกิดขึ้น จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 3
- 4) ความซื่อสัตย์ คือ การพูดความจริง เป็นสิ่งที่ทำให้ไม่เกิดการมูสาวาท ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 4
- 5) สติ คือ การรู้สึกตัว ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายกุศล ทำให้ชีวิตไม่ประมาท เพราะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ทำให้ไม่เผลอกลัวกับสิ่งที่จะทำให้ชีวิตตกต่ำ เช่น สุราเมื่อคนดื่มกินก็ทำให้มีเมมาและขาดสติ การมีสติจึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 5

8. การพัฒนาคนตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ในการพัฒนาคน หรือ มนุษย์นั้นจะต้องพัฒนาในรอบด้านทั้งด้านร่างกาย และจิตใจตลอดจนปัญญาการสำนึกรู้ ซึ่งก็คือการพัฒนากระบวนการแห่งการดำเนินชีวิตของคนให้เจริญงอกงามขึ้นอย่างประสานสัมพันธ์ สอดคล้อง ส่งผลเกื้อกูลกันไปด้วยดีทั้งระบบ ซึ่งประกอบด้วยพัฒนาการ 4 ด้าน ภาวนา 4 คือ กาย ศีล จิต ปัญญา เป็นหลักประพฤติปฏิบัติ สำหรับฝึกอบรม ชัดเกล้า และพัฒนาคนหรือ มนุษย์ ทั้งในส่วนของร่างกาย จิตใจ ปัญญา และ สังคม ถึงแม้ว่าเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคนตามหลักภาวนา 4 จะเป็นเป้าหมายในชั้นโลกุตระวิสัย คือ การบรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือ อรหัตตผล หรือ พระนิพพานก็ตาม แต่ในความเป็นจริง เมื่อผู้ปฏิบัติยังไม่สามารถไปถึงเป้าหมายสูงสุดได้ก็สามารถนำหลักภาวนา 4 มาพัฒนาตนเองใน ระดับโลกียวิสัย กล่าวคือ สามารถช่วยพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลให้เจริญงอกงามขึ้น ได้ โดยการอบรมให้ตนเป็นคนดี มีคุณธรรมและศีลธรรม ทำในสิ่งที่มีประโยชน์กับตนเอง ครอบครัว และสังคมรอบข้าง กล่าวคือ

1) กายภาวนา (พระครูปฐมภวนาจารย์ วิ. และ เสริมศิริ อัครพุทธพันธ์, *วารสารพุทธจิตวิทยา*, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2562) หน้า 137.) เป็นกระบวนการพัฒนากาย หรือ อินทรีย์ 5 ประกอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กายสัมผัส ให้มีสติรู้เท่าทันในทุกขณะเวลา มีความสำรวมระวังในอินทรีย์ 5 สามารถแสดงพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ผ่านทางกาย วาจา ของตนเอง ขณะ กิน ดู อยู่ ฟัง เดิน ยืน นั่ง นอน ผู้ปฏิบัติสามารถฝึกอบรมพัฒนากายได้ด้วยการกำหนดสติในอิริยาบถต่าง ๆ และการกำหนดสติ พิจารณาร่างกายว่าเป็นสิ่งของปฏิกูลไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ตามหลักการฝึกกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นต้น

2) ศิลภาวนา เป็นกระบวนการพัฒนาศีล กล่าวคือ การอบรมพัฒนาเพื่อให้เป็นผู้ที่ มีพฤติกรรมที่ดีงาม ตั้งอยู่ในวินัย มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี ด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ใช้กายวาจาและอาชีพในทางที่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แต่ใช้เพื่อเป็นเครื่องพัฒนาชีวิตของตน การพัฒนาศีลในบุคคลนั้น มีการปฏิบัติได้สามระดับทั้งในส่วนของศีลสำหรับฆราวาสและศีลสำหรับบรรพชิต กล่าวคือ จูฬศีล ได้แก่ ศีล 5 มัชฌิมศีล ได้แก่ ศีล 8 หรืออุโบสถศีลของฆราวาส และศีล 10 ของสามเณร ส่วน มหาศีลเป็นศีลของภิกษุและภิกษุณี ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย ทางวาจา และศีลสังวร เรียกว่า ความสมบูรณ์แห่งศีล

3) จิตตภาวนา เป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจ กล่าวคือ การฝึกอบรมพัฒนาจิต โดยการฝึกกำหนดสติตั้งมั่น แน่วแน่ พิจารณาเห็นจิตในจิตตามหลักจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพื่อให้ จิตให้น้อมไปสู่กุศลจิต ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต กล่าวคือ เป็นจิตที่ประกอบด้วย คุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม กุศลธรรมที่จะเจริญงอกงามภายในจิตใจของผู้ที่ฝึกจิตสม่ำเสมอ คือสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา เมื่อหลักธรรม 2 ประการดังกล่าวเจริญภายในจิตใจย่อมส่งผลให้ ผู้ปฏิบัติสมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต กล่าวคือ เป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง เยือกเย็น เอิบอิ่ม ร่าเริง เบิกบาน สดชื่น ผ่องใส สงบ เป็นสุข ตื่นอยู่เสมอ มีความมั่นคงทางอารมณ์ (EQ) และมีภูมิคุ้มกันโรค ทางจิต ไม่หวั่นไหวต่อภัยที่มาคุกคามมีความเข้มแข็งในการรับมือกับสถานการณ์ที่ยากลำบาก และที่สำคัญคือช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติสามารถ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากนิวรณ์ 5 และอกุศลธรรมทั้งหลายที่มาขัดขวางหรือสร้างปัญหาอุปสรรค ในขณะที่ปฏิบัติ ทั้ง ราคะ โทสะ โมหะ ความหดหู่ ความฟุ้งซ่าน เป็นต้น จนกระทั่งสามารถบรรลุ จุดหมายสูงสุดในการพัฒนาตนเอง การพัฒนาจิต คือการฝึกอบรมให้จิตใจมีสุขภาพจิตดี มีศักยภาพในการทำกิจต่าง ๆ ไม่ซึมเซาซัดส่าย อีกทั้งยังประกอบไปด้วยคุณธรรม ความดีงามต่าง ๆ เช่น เมตตา กรุณา ฉันทะ หมั่นเพียร เข้มแข็ง อดทน จดจ่อ สดชื่น เพื่อให้จิตใจนั้น พร้อมที่รับกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การจัดการด้วยปัญญาได้อย่างเต็มศักยภาพ

4) ปัญญาภาวนา เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา กล่าวคือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ ความคิดความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จัก จัดทำดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงหรือตามที่มันเป็น ปราศจากอคติและแรงจูงใจแอบแฝง ปัญญาแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตาม บ่อเกิดของความรู้ คือ จินตามยปัญญา สุตมยปัญญา และภาวนามยปัญญา

9. การพัฒนางานตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

เป้าหมายหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นก็เพื่อให้เกิดการพัฒนางานในปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าที่วางไว้ หลักธรรมที่มีความจำเป็นในการพัฒนางานได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่จะนำมาเป็นหลักในการพัฒนางานให้ประสบความสำเร็จ โดยหลักธรรมนี้มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับการพัฒนางานดังนี้ 1) ฉันทะ (มีใจรัก) คือ ความพอใจจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยใจรัก ต้องการให้เกิดผลสำเร็จ โดยไม่ได้ทำเพราะปรารถนาอยากได้รางวัลหรือผลกำไรเป็นที่ตั้ง แม้จะไม่ได้สัมพันธ์กันตรงตัวแต่ฉันทะมีความสอดคล้องกับความหลงใหล (Passion) ซึ่งหมายถึงความปรารถนาอันแรงกล้า เป็นสิ่งที่ทำให้เราตื่นเช้าขึ้นมาอย่างมีพลังและพร้อมที่จะทำสิ่งนั้นอย่างเต็มที่ ด้วยใจรักโดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย อย่างไรก็ตามตามฉันทะ กับ ความหลงใหล อาจมีความสอดคล้องกันอย่างที่กล่าวมาข้างต้น แต่ไม่ได้มีความหมายเหมือนกัน 100% เพราะบางครั้งเราก็ลุ่มหลงในสิ่งที่ไม่ถูกต้องเสมอไป 2) วิริยะ (พากเพียร) คือ ความขยันหมั่นเพียร พยายามกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความเข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอยไประหว่างทาง ไม่ท้อถอย และก้าวไปข้างหน้าจนกว่างานจะเกิดผลสำเร็จ ซึ่งเราเรียกความไม่ท้อถอย ความไม่ยอมแพ้นี้ว่า “ความเพียร” ความมุ่งมั่นไปข้างหน้า ตั้งใจทำงานอย่างหนักโดยต้องใช้เวลา ในการปฏิบัติงานในปัจจุบันเพื่อให้งานสำเร็จและพัฒนาไปได้นั้นจะต้องอาศัยการที่เราต้องมีความเพียรอุปมาเหมือนกับเป็นการวิ่งมาราธอน ผู้ที่จะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่ผู้ที่มีความฉลาดทางด้านสติปัญญา (IQ) เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีความพยายามด้วย หากเรามีแต่พรสวรรค์แต่ขาดความเพียรก็จะไม่เกิดทักษะ ไม่เกิดการพัฒนา และถึงแม้จะไม่มีพรสวรรค์เทียบเท่าคนอื่น แต่มีความเพียร ไม่ยอมแพ้ หมั่นฝึกฝนก็จะสามารถสำเร็จตามเป้าหมายได้ในระยะยาว และเมื่อความหลงใหล (Passion) + ความอดทน (Perseverance) การจะประสบความสำเร็จและการก้าวไปสู่การพัฒนางานอีกขั้นหนึ่ง 3) จิตตะ (เอาจิตฝึกใฝ่) คือ การอุทิศตนและทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความคิดมุ่งมั่นมีสมาธิ ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปทางอื่น เมื่อเรามีความรักในสิ่งที่ทำ (ฉันทะ) และมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าที่จะทำให้สำเร็จ (วิริยะ) สิ่งต่อไปที่เราจะต้องมีก็คือการอุทิศตนให้กับสิ่ง ๆ นั้น โดยไม่วกแวกไปทางอื่น อยู่ในภาวะลื่นไหล (In the Zone) (Flow, *The Psychology of Optimal Experience*, (1990), โดย Mihaly Csikszentmihalyi (อ่านว่า มิฮาลี ชิคเซนมิฮาย) เป็นนักจิตวิทยาชาวฮังการี) เกิดขึ้นเมื่อเราทำสิ่งที่รัก ไม่ว่าจะเป็นการเรียน การทำงาน กิจกรรมต่าง ๆ หรือการออกกำลังกาย ชิคเซนตมิฮายี (Csikszentmihalyi) อธิบายว่าภาวะลื่นไหล (Flow) จะเกิดขึ้นเมื่อเราทุ่มเทพลังใจหรือความสนใจสู่เป้าหมายที่ทำได้จริง และเมื่อทักษะมาบรรจบกับโอกาสที่จะกระทำ การมุ่งบรรลุเป้าหมายช่วยให้เกิดสำนึกรู้ที่เป็นระเบียบ เพราะเราต้องทุ่มเทสมาธิและความสนใจไปที่งานตรงหน้า ลืมสิ่งอื่น ๆ ชั่วขณะ การได้ดำดิ่งในภาวะลื่นไหลเปรียบเสมือนการเชื่อมต่อเข้ากับแหล่งพลังงาน กล่าวคือการเข้าสู่ภาวะนี้จะทำให้เรามีกำลังใจ ซึ่งจะขึ้นลงเมื่อเราได้ทำสิ่งที่ชอบ และมุ่งมั่นในสิ่งที่เรากำลังทำอยู่ตอนนั้น ดังนั้นเมื่อเรามีจิตตะจะทำให้เรามุ่งมั่นทำในสิ่ง ๆ นั้นอย่างมีสมาธิ และมีกำลังใจที่ได้ทำมัน ซึ่งเราจะรู้สึกว่ามีความสุขที่ได้ทำ โอเค เรามีความรัก ความมุ่งมั่น และความสุขที่ได้ทำสิ่งนั้น และต่อไปคือเราจะต้องหาวิธีการที่จะพัฒนาตัวเอง ใคร่ครวญ วางแผน ว่าสิ่งที่เราทำ จะทำให้ดีขึ้นได้อย่างไร หรือมันถูกต้องหรือไม่ นั่นคือ วิมังสา 4) วิมังสา (ใช้ปัญญาคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรอง) คือ หมั่นใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญตรวจสอบหาเหตุผล ข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยต้องรู้จัก

ทดลอง วางแผน ทบทวนและ วัดผลตลอดเวลา การคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงการรับ Feedback จากเพื่อร่วมงาน หัวหน้างานหรือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ข้อนี้เป็นเหมือนกับ หัวใจสำคัญของหลักอิทธิบาท 4 เพราะเมื่อเราดำเนินตามทั้ง 3 ข้อมาแล้ว เราควรจะตรวจสอบ ทบทวนตัวเอง ตั้งคำถามกับตนเอง อย่างสม่ำเสมอในระหว่างเส้นทางในการทำงานโดยทบทวน ถึงสิ่งที่ผ่านมา อะไรที่เป็น อุปสรรค มีความสุขหรือไม่ เป็นทุกข์หรือไม่ แล้วทำไมถึงเป็นทุกข์ เราจะต้องตั้งคำถามโดยใคร่ครวญกับตนเองถึง สิ่งที่ผ่านมา และให้ Feedback หรือการให้ผลสะท้อนกับ เนื่องจากการให้ Feedback จะทำให้เกิดการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง และปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างถูกต้อง ความสัมพันธ์ของหลักธรรมใน พุทธปรัชญาเถรวาท ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นสามารถเขียนเป็นรูปแบบที่เราสามารถจำจำได้ง่ายและ นำไปปรับใช้กับการทำงานในปัจจุบัน สามารถเขียนได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของการใช้หลักธรรมในการพัฒนา ตน คน งาน

10. อภิปรายผลการวิจัย

1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นกลยุทธ์หลักที่องค์กรควรให้ความสำคัญเนื่องจากโลกของการทำงานยุคใหม่องค์การส่วนใหญ่ต่างนำเทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ในการทำงานดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องเข้ามามีบทบาทในการปรับเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของพนักงานเพื่อให้สามารถปรับตัวและยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในองค์กรได้ สาเหตุที่องค์กรจำเป็นต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นเพราะว่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพย์สินขององค์กร มิใช่ค่าใช้จ่ายมนุษย์มีศักยภาพและพัฒนาได้ไม่มีที่สิ้นสุดรวมทั้งมนุษย์เป็นแหล่งสร้างเสริมและเพิ่มคุณค่าของผลผลิตและการบริการขององค์กรสำหรับองค์ประกอบในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น ประกอบไปด้วย การฝึกอบรม การศึกษาและการพัฒนาในการพัฒนานั้นหมายถึงจะต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาตนเองก่อน จึงจะขยายส่วนไปในการพัฒนามนุษย์ที่เราทำงานด้วยหรือมนุษย์ที่ทำงานในองค์กร เพื่อประโยชน์สูงสุดและทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้หลักการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นส่วนสำคัญของกลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กร ผู้บริหารองค์กรจะต้องสนใจในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งระบบอย่างครบวงจร วิธีการพัฒนานั้นขึ้นอยู่กับความจำเป็นปัญหา นโยบายขององค์กรนั้น ๆ ซึ่งแต่ละวิธีนั้นสามารถก่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรทั้งสิ้น ผู้บริหารและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรต้องคำนึงถึงหลักจริยธรรมและปลูกจิตสำนึกให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม แต่ละองค์กรจะเลือกหลักการดำเนินการในการในวิธีหนึ่งวิธีใดหรือหลายวิธีก็ได้ขึ้นอยู่กับข้อพิจารณาต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละองค์กรเป็นสำคัญซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิษณุ กฤตเลิศชาย (2565) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การในภาพรวมในยุคปัจจุบันเป็นสิ่งที่ประจักษ์ชัดว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น

2) หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนามนุษย์นั้น พบว่า หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาตนเอง คือหลักเบญจศีลเบญจธรรม คือ ข้อ ประพฤติปฏิบัติเพื่อควบคุมกายและวาจาตนเองให้ตั้งอยู่ในความดีความงาม ความถูกต้อง สามารถแบ่งเป็นประเภทของเบญจศีลได้ 5 ประเภท คือ การงดเว้น จากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต, เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ไว้, เว้นจากการประพฤติผิดในกาม, เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และอนิสงส์ของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ และโลกหน้าย่อมมีโภคทรัพย์ย่อมแก่กล้า ไม่เก้อเขิน ย่อมไม่หลงลืมสติ หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เบญจธรรม หมายถึง กัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติที่พิเศษดียิ่งขึ้นไปกว่าศีล มุ่งเน้นที่จะทำให้ ให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงามแบ่งออกเป็นประเภทของเบญจธรรม 5 ประเภท คือ ความเมตตากรุณา, การหาเลี้ยงชีพตนเองในทางที่ชอบ, การสำรวมในกาม, การพูดความจริง และ ความระลึก รู้สึกตัวอยู่เสมอ เมื่อบุคคลนำไปประพฤติ ปฏิบัติแล้วย่อมเกิดผลดีอย่างแน่นอน เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงจำเป็นอยู่เองที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสังคมที่อาศัยและทำงานอยู่

หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคนใช้หลักภาวะ 4 ความหมายของการ ภาวะ แปลว่า การทำให้เจริญ การเจริญ การทำให้มีขึ้น การฝึกอบรม หรือการพัฒนา แบ่งตามสิ่งที่ควรพัฒนามี 4 ประการด้วยกันกล่าวคือ กายภาวะ (Physical Development) หมายถึง การพัฒนาทางกาย หรือ การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกัน เกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าในทางที่ดี รวมไปถึงการดูแลรักษาสุขภาพของตนให้ดี เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำรงชีวิต ปฏิบัติงานและกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี การปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ไม่ให้เกิดโทษหรืออกุศลกรรม ให้เกิดแต่คุณ หรือ กุศลกรรม พุดให้เข้าใจง่าย ๆ คือใช้กายในทางที่ดี สร้างแต่คุณงามความดีนั่นเอง ศีลภาวะ (Moral development) หมายถึง การอบรมศีล หรือ การพัฒนาความประพฤติ การปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม การเป็นคนดี ได้แก่ การดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายให้แก่ตนเองและสังคม ดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยหลักคุณธรรมจริยธรรมและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คือรักษาศีลให้บริสุทธิ์นั่นเอง จิตตภาวะ (Emotional Development) หมายถึง การพัฒนาจิต หรือ การฝึกอบรมจิตใจ เพื่อให้จิตใจเข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น คือการฝึกให้จิตใจดำรงคงมั่นในคุณธรรมนั่นเองปัญญาภาวะ (Intellectual development) หมายถึง การพัฒนาปัญญา หรือ การฝึกอบรมปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันและเห็นแจ้งโลกตามสภาวะที่มันเป็น ฝึกทำจิตใจให้บริสุทธิ์จากกิเลสตัณหาทั้งปวง แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา การพัฒนาปัญญานั้น สามารถทำได้ด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนาอย่างสม่ำเสมอ

หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนางานได้แก่หลักอิทธิบาท 4 การใช้ อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางในการพัฒนาการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยกแยะ อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งใคร ๆ ก็ท่องได้ จำได้ แต่จะมีสักกี่คนที่ปฏิบัติได้ครบครบถ้วนความทั้ง 4 ข้อ อันเป็น 4 ขั้นตอนที่ต้องเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ขอสรุปใจความสำคัญต่อไปนี้ ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร การมีใจรัก ถือว่าสำคัญมาก ไม่ใช่ทำใจให้รักเพื่ออะไรสักอย่าง หรือ ห้ามใจไม่ให้รัก มันก็ยากยิ่งพอ ๆ กัน เพราะรักดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความรักรักความศรัทธาของเราจริง ๆ ขึ้นทำไปก็มีแต่จะทุกข์ทรมานแม้จะได้บางสิ่งที่ยังหวังแล้วก็ตาม ประการสำคัญเป็นการแอบแฝงมาจากความคิดอื่นศรัทธาอื่นหรือความเป็นอื่นที่เราพยายามหาเหตุและผลมาอธิบายว่า มันคือสิ่งเดียวกันเพื่อให้สามารถดำเนินไปได้หรือเพื่อให้ตัวเองสบายใจที่สุด หากจะฝึกฝนตนเอง อาจเริ่มจากการตั้งคำถามกับตัวเองว่าเราศรัทธาอะไรอยู่ เพราะคนเราเมื่อศรัทธาอะไรก็จะได้พบกับสิ่งนั้นเข้าถึงสิ่งนั้น ศรัทธาในเทคโนโลยีเราก็จะเข้าถึงเทคโนโลยี ศรัทธาต่อชาวบ้านเราก็จะเข้าถึงชาวบ้าน ศรัทธาต่อวัตถุก็จะเข้าถึงวัตถุ ศรัทธาต่อลาภยศสรรเสริญก็จะเข้าถึงลาภถึงยศเข้าถึงตำแหน่ง ศรัทธาต่อความรู้ก็จะเข้าถึงความรู้ หรือศรัทธาต่อหลักธรรมก็จะเข้าถึงธรรม หรือไม่ศรัทธาอะไรเลยก็ไม่เข้าถึงก็ไม่เข้าถึงอะไรเลย เพราะความศรัทธานำมาซึ่งมุ่งมั่นทุ่มเทเพื่อทำทุกอย่างให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เราศรัทธานั้นเอง ขณะเดียวกันก็ลองตรวจสอบตัวเองดูว่าสิ่งที่เราศรัทธากับสิ่งที่ท้องคร์ของเราศรัทธานั้นตรงกันหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เดโช แซ่น้ำแก้ว (2563) ที่ศึกษาแล้วพบว่า พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นความเชื่อและหลักปฏิบัติในการ

ดำเนินชีวิตเกี่ยวกับ การพัฒนาสังคมที่เรียบง่าย มีความสุขและลดปัญหา และยังมีผลต่อการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา หากตรงกันก็เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงตนหรือหากไม่ตรงกันก็เรียนรู้ที่จะให้ออกาสตัวเองไปสู่แห่งที่ที่เหมาะสมกว่า วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้น วิริยะนี้มาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย ไม่ใช่ฆนทะลุดันรบร้าและรุ่มร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด ดังนั้น ความวิริยะอุสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและหายทำต่ออุปสรรคใด ๆ ทั้งหมด

ถ้าจะฝึกฝนเรื่องความวิริยะแล้วคงต้องเริ่มจากความคิดที่ว่า ต้องหมั่นฝึกฝนตนเองบ่อย ๆ หมั่นทำหมั่นคิดหมั่นเขียนหมั่นนำเสนอและอย่าขี้เกียจ อย่างกลัวความผิดพลาดและจงกล้าแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบต่อความล้มเหลวของตัวเอง อย่าทำต่องานหนักและงานมากให้คิดว่าทำมากรู้มากเก่งมากขึ้น อย่าบ่นว่าไม่มีเวลา เพราะเวลาไม่มีเท่าเดิม ฯลฯ จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรักติดตามคำนึงยิ่งใหญ่มาปัจจุบัน สังคมซับซ้อน มีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ละคนมีภาระหน้าที่ ที่ต้องทำมากมาย ไม่รู้จะทำอะไรก่อน แต่ถ้าเรามีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดเราทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการงานก็ตาม ทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง เราก็จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและไม่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรักติดตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วยความรอบคอบนอกจากจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้แล้ว ยังต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติด้วย ถึงจะสามารถใช้จิตของเราพิจารณาและตรึกตรองในเนื้อแท้ของสิ่งต่าง ๆ นั้นได้อย่างเหมาะสม เพราะความดีงามตามแบบอย่างของคุณธรรมตามหลักศาสนาและจริยธรรมของสังคมนั้นเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุขและวิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจยญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนกระบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องร่วมกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น ในการพัฒนาการทำงานนั้นเรามักจะใช้คำว่า “การประเมินผลการปฏิบัติงาน” ซึ่งเป็นการสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อดูว่าสิ่งที่คิดและทำมานั้นมันบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ หรือว่าคิดไว้อย่างทำอีกอย่าง หรือคิดไว้แต่ไม่ได้ทำเลย หรือทำไปแล้วแต่ไม่ได้อย่างที่มุ่งหวัง ทั้งนี้จะได้วิเคราะห์ต่อไปว่า ที่มันสำเร็จมันเป็นเพราะอะไร และที่มันล้มเหลวมันเกิดจากอะไร เพื่อที่จะได้หาแนวทางแก้ไขและพัฒนาให้งานประสบความสำเร็จต่อไปซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อูสา วงศ์ศิริกุล (2566) ที่ทำการศึกษาระเบียบปฏิบัติหลักธรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการบริหารงานของสถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ กระทรวงอุตสาหกรรม ที่ได้ประยุกต์หลักธรรมในการวัดผลหลังจากมีการเพิ่มประสิทธิภาพด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมพละ 4 ประการ คือ ด้านปัญญาพละ วิริยะพละ อดวิชชพละ และสังคหพละ

ดังนั้น ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นจะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทั้ง การพัฒนาตนเอง พัฒนาคนในองค์กรทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนางานให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงานให้ ประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนต่อไป

11. สรุป

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น จะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันในทุกด้าน ทั้งในเรื่องการพัฒนาตน พัฒนา คนและพัฒนางาน เพื่อให้ได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ จึงจำเป็นจะต้องใช้หลักพุทธปรัชญาเถรวาท เข้ามา เป็นแนวทางปฏิบัติ ในการที่จะส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สำหรับการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์การ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” ในครั้งนี้ สืบเนื่องประเทศใดขาดทรัพยากรมนุษย์ที่มี คุณค่าหรือไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ ประเทศก็พัฒนาไปได้อย่าง ความเจริญหรือ ความล้าหลังของประเทศจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยหลักที่ ก่อให้เกิดการพัฒนา ปัจจัยอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคมก็มา จากทรัพยากรมนุษย์ทั้งสิ้น ประเทศต่าง ๆ จึงมุ่งหวังที่จะมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพและมีระบบการ บริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดีและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ การพัฒนามนุษย์ในปัจจุบันได้รับ อิทธิพลแนวคิดตะวันตกมาเกือบทั้งหมดจึง ทำให้สังคมปัจจุบันมองมนุษย์เป็นเพียงทรัพยากรคือปัจจัยการผลิต วัตถุประสงค์มาเพื่อตอบสนองค้นหาคือความต้องการของมนุษย์เองอย่างไม่มีขีดจำกัดและความพอเพียง ในขณะที่ มนุษย์สร้างความเจริญให้กับตนเองทางด้านวัตถุ เพื่ออำนวยความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต แต่ความเจริญ ทั้งหลายที่มนุษย์สร้างขึ้นมานั้นกลับเป็นตัวทำลายมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจได้เช่นกัน ดังจะเห็นได้จาก การดำเนินชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบันนี้ มีสิ่งเข้ามากระทบหลายด้าน ทั้งที่ก่อให้เกิดความเจริญและความเสื่อม ความ เจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีอิทธิพลอย่างมากกับแนวความคิดและการประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งมีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจมีความซับซ้อน ดังนั้น การประกอบ อาชีพการงานในปัจจุบันจึงต้องการคนมีความรู้ มีความสามารถ และศักยภาพในการทำงานสูง คนที่จะได้งานดีมี รายได้สูง ต้องเป็นผู้มีปัญญาสามารถเข้าถึงสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ยิ่งมีความรู้ความชำนาญพิเศษมากเท่าใด ก็จะมีงานทำที่ดีมีรายได้มากขึ้นตามมา จากเหตุผลดังกล่าวจึงก่อให้เกิดการแข่งขันในหลายๆ ด้าน อาทิ การศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพการงาน การทำงานที่หวังตำแหน่งที่ใหญ่โตกว่าคนอื่น จึงมีผลทำให้คนใน สังคมปัจจุบันตกอยู่ในสภาพพิการ เกิดความเครียด ความเห็นแก่ตัว ไม่มีความเอื้อเฟื้อ และไม่มีความสัมพันธ์ที่ ดีต่อกัน ผู้มีรายได้น้อยและความรู้ที่น้อยก็ตกเป็นเบี้ยล่าง ถูกกดขี่จากนายทุน เป็นเหตุให้เกิดการดิ้นรนต่อสู้เพื่อ ความอยู่รอด ปัญหาอาชญากรรมปล้นฆ่าชิงทรัพย์ ค้ายาเสพติด ค้าประเวณี

12. บรรณานุกรม

- เดโช แชน้ำแก้ว. 2563. พุทธศาสนา: ขัดขวาง หรือพัฒนาสังคม?. *วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์*, 5(1), 1-11.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2544. *แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา*, กรุงเทพมหานคร : กองทุนวุฒิชัยธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2550. *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์. 2550. *การศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนให้สูงสุด*, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สวयจำกัด.
- พระครูปฐมภวนาจารย์ และ เสริมศิริ อัครพุทธิพันธ์. 2562. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 4(1), 137
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2556. *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับ 91 เล่ม*. พิมพ์ลักษณะ: กรุงเทพมหานคร.
- วิษณุ กฤตเลิศชาย. 2565. รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุค 4.0. *มจร.เลยปริทัศน์*, 3(1), 50-58.
- สำลี รักสุทธี. 2543. *ศีลสุดท้ายอดวินัยของศาสนาพุทธ*, กรุงเทพมหานคร : ธนัชชาการพิมพ์.
- อุสา วงศ์ศิริกุล. 2566. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการบริหารงานของสถาบัน พัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอกระทรวงอุตสาหกรรม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 6(2), A174-A181.
- Nakamura, J., & Csikszentmihalyi, M. (2009). Flow theory and research. *Handbook of positive psychology*, 195, 206.
- Thepa, P. C. A., Sutthirat, N., & Phanthanaphruet, N. (2022). Buddhist Philosophical Approach On The Leadership Ethics in Management. *Journal of Positive School Psychology*, 6(2), 1289-1297.